

Лекція № 6

Програми навчання обдарованих дітей

Мета: дати поняття студентам про програми навчання обдарованих дітей, познайомити з шляхами реалізації програми «Обдаровані діти». Розвивати аналітичне мислення та рефлексію у здобувачів фахової передвищої освіти. Виховувати професійну культуру студентів, бажання виховувати в собі особистісні та педагогічні якості.

Мотивація мети: знайомство з програмами навчання обдарованих дітей дає змогу побачити всі аспекти їх реалізації в педагогічній діяльності, сприяє формуванню розуміння актуальних методів та форм роботи з обдарованими вихованцями.

План

1. Складання навчальних програм для обдарованих учнів.
2. Шляхи реалізації програми «Обдаровані діти».
3. Методи і форми роботи з обдарованими молодшими школярами.

Література

1. Авторська програма. Як розробити пояснювальну записку до авторської програми // Завуч. – 2008. – №13. – С. 24-25.
2. Дубасенюк О.А. Навчання обдарованих дітей: проблеми і пошуки // Теорія і практика креативного навчання обдарованих дітей матер. Всеукр. наук. практ. сем. К.: ІОД НАПН України. – 2011. – С. 8-14.
3. Туріщева Л.В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. – Х.: Вид група «Основа», 2008. – 122 с. (Серія «Психологічна служба школи»).

Ключові слова: навчальні програми для обдарованих учнів, програма «Обдаровані діти», методи і форми роботи.

Засоби навчання: презентація, інтерактивна дошка Padlet.

Домашнє завдання:

- опрацювати лекцію 6;
- підготуватися до практичного заняття № 6 (див. Інструкцію до практичного заняття № 6);
- пройти тест 6 «Програми навчання обдарованих дітей» в Moodle.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Що називається індивідуальною освітньою програмою?
2. Хто є ініціатором розробки індивідуальної освітньої програми?
3. Назвіть особливості програм для розвитку обдарованих дітей.
4. Визначте орієнтовну структуру індивідуальної програми розвитку обдарованості учнів.

5. Що виступає критеріями результативності виконання індивідуальної освітньої програми?
6. Визначте шляхи реалізації програми «Обдаровані діти».
7. Які методи і форми роботи з обдарованими молодшими школярами використовують в ЗНЗ?

1. Складання навчальних програм для обдарованих учнів

Індивідуальна освітня програма – це програма, що передбачає гнучку систему навчання, яка дає змогу учневі обрати індивідуальний напрям, зміст, темп для задоволення освітніх запитів.

Індивідуальна освітня програма відображає особливі освітні потреби учня в даному конкретному предметі, які не можуть бути задоволені у повному обсязі в загальнокласній роботі. Ініціаторами розробки індивідуальної освітньої програми можуть виступати як учитель, так і учень. Перехід учня на навчання за індивідуальною освітньою програмою може бути здійснений тільки за згодою учня і за наявності достатнього рівня його готовності. Індивідуальна освітня програма створюється на основі базового навчального плану тими, хто навчається, за підтримки класного керівника, батьків, психолога і є офіційним документом, що регламентує стосунки між учнем, батьками і навчальним закладом з моменту підписання.

Науковці виділяють такі особливості програм для розвитку обдарованих дітей:

- ознайомлення з матеріалом, що зазвичай не включається у стандартний навчальний план;
- заохочення глибокого опрацювання обраної теми;
- організація навчального процесу відповідно до пізнавальних потреб учнів, а не до заздалегідь установленної твердої послідовності;
- акцентування уваги на більш складних видах діяльності, що вимагають володіння абстрактними поняттями і сформованості розумових процесів високого рівня;
- велика гнучкість щодо використовуваних матеріалів, часу і ресурсів;
- більш високі вимоги до самостійності й цілеспрямованості у виконанні завдань;
- надання широких можливостей для набуття і демонстрації лідерських здібностей;
- заохочення творчого і продуктивного мислення;

- створення ефективних передумов для розширення бази знань і розвитку мовних здібностей.

Орієнтована структура індивідуальної програми розвитку обдарованості учнів

1. Титульна сторінка (назва освітнього закладу, де реалізується програма; дані про автора; назва і термін реалізації програми; назва міста (села); рік створення програми).

2. Пояснювальна записка до програми.

1. Актуальність.

2. Протиріччя, проблема, утруднення.

3. Мета, завдання, принципи, на яких базується програма.

4. Ідея, підхід, авторська точка зору.

5. Вікова категорія учасника програми.

6. Кількість годин, необхідних для реалізації програми.

7. Технології, методи, прийоми та форми роботи, які допомагають реалізувати програму.

8. Ресурсне забезпечення програми (використані матеріали, обладнання, психологічні ресурси та ін.).

9. Характеристика структури програми.

10. Форми підведення підсумків реалізації програми.

3. Прогноз (опис очікуваних результатів у ході реалізації програми).

4. Змістовна частина.

1. Поглиблений зміст навчального матеріалу за вибором учня.

2. Види діяльності та види завдань щодо розвитку психічних процесів, інтелектуальних і творчих якостей.

3. Психологічний супровід: форми, методи та прийоми (розвиток психічних процесів, інтелектуальних, творчих та особистісних якостей).

4. Самоосвітня діяльність обдарованої дитини (саморозвиток).

5. Рекомендації обдарованій дитині та її батькам.

6. Список використаної літератури.

Індивідуальна освітня програма може бути розроблена на навчальну тему, семестр, навчальний рік (за рішенням навчального закладу).

Як критерії результативності виконання індивідуальної освітньої програми можуть виступати: прогнозований рівень засвоєння навчального матеріалу; оволодіння певними способами діяльності; розвиток особистісних якостей і компетенцій учня.

2. Шляхи реалізації програми «Обдаровані діти»

Психолого-педагогічні аспекти

- Опрацювати критерії та показники виявлення здібних, талановитих та обдарованих дітей.
- Забезпечити постійний патронат психологічної служби над обдарованими дітьми.
- Продовжити проведення традиційних та впровадження нових форм навчання обдарованих дітей.
- Розробити систему підтримки та заохочення батьків до розвитку здібностей дітей.
- Висвітлювати в засобах масової інформації відомості про творчі здобутки молоді, її участі у конкурсах, олімпіадах, змаганнях, інших заходах.

Науково-методичні аспекти

- Проводити аналіз досягнень обдарованих учнів у олімпіадах, конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт, творчих конкурсах різних рівнів (шкільних, районних, міських).
- Організувати цикл книжкових виставок, бібліотечні огляди на теми: «Обдарована дитина», «Сходінки до творчості», «Наші таланти», «Як стати генієм».
- Сприяти навчанню й вихованню обдарованих дітей та молоді, зростанню їхньої майстерності шляхом участі в олімпіадах, змаганнях, конкурсах, турнірах, фестивалях.
- Розширити мережу учнівських гуртків, удосконалювати форми й методи позашкільної освіти в позаурочний час.
- Забезпечити учням умови для роботи в Інтернеті у шкільній бібліотеці.
- Вивчити попит і забезпечити передплату на сучасні науково-популярні журнали для дітей та молоді.

Робота з кадрами

- Через роботу МО проводити науково-методичні заходи (семінари, практикуми, тренінги, круглі столи, майстер класи) із педагогічними працівниками щодо організації роботи з обдарованими дітьми.
- Сприяти якісному підбору та професійному росту педагогічних працівників школи.

Матеріально-технічне забезпечення

- Обладнати методичний кабінет інтерактивними дошками для підготовки та проведення уроків із застосуванням інноваційних технологій.
- Продовжити роботу по-забезпеченню навчальних кабінетів, класів, спортивних залів необхідними технічними засобами, унаочненням, спортивним інвентарем.
- Комплектувати бібліотеки популярними, науковими і періодичними педагогічними виданнями, електронними програмами.
- Забезпечити бібліотеку сучасною комп'ютерною технікою.
- Сприяти залученню спонсорів для підтримки обдарованих дітей.

Стимулювання обдарованих учнів

- Висвітлення досягнень учнів через шкільні стіннівки, радіопередачі, фотомонтажі.
- Вручення листів подяки батькам.
- Організація персональних виставок учнівських робіт.
- Використання кращих учнівських робіт у навчально-виховному процесі.
- Призначення щомісячних стипендій.
- Нагородження відмінників, переможців олімпіад, творчих конкурсів, цінними подарунками.
- Вручення премій переможцям конкурсу «Учень року» тощо.

Система стимулювання, розвитку творчих здібностей учителів

- Заохочення та забезпечення умов для продовження навчання вчителя, здобуття другої вищої освіти.
- Нагородження переможців конкурсу «Учитель року».
- Урахування творчих здобутків учителів при преміюванні тощо

3. Методи і форми роботи з обдарованими молодшими школярами

Система роботи з обдарованими учнями має бути органічною сукупністю змісту, методів, форм, прийомів та засобів, які ставлять учня в умови суб'єкта творчої діяльності.

Безумовно, робота з обдарованими дітьми вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової, розвиваючої, творчої діяльності. Зміст навчальної інформації має доповнюватись науковими відомостями, які вони можуть одержати в процесі виконання додаткових завдань у той же час, що й інші учні, але за рахунок вищого темпу обробки навчальної інформації.

Разом з тим, ефективність навчального процесу у початковій школі значною мірою залежить від правильного добору методів навчання й умілого їх застосування.

У роботі з обдарованими учнями слід застосовувати такі методи навчання, які б забезпечили високий рівень пізнавальної активності школярів, ефективність і результативність навчальної діяльності, і на основі цього – розвиток їх творчого потенціалу.

Тож розглянемо методи навчання, які є ефективними у роботі з обдарованими учнями.

У дослідженнях багатьох педагогів і психологів зазначається, що оригінальність мислення, вміння співпрацювати, а також творчі навички школярів найповніше виявляються та успішно розвиваються в діяльності, а особливо в тій, яка має дослідницьку спрямованість. Цей факт є актуальним для учнів початкової школи, адже в цьому віці навчальна діяльність стає провідною і визначає розвиток основних пізнавальних особливостей молодшого школяра.

Тож ефективним методом навчання обдарованих учнів є дослідницький. **Дослідницький метод** зводиться до того, що вчитель разом з учнями формує проблему, вирішенню якої присвячується проміжок навчального часу, знання учням не повідомляються.

Школярі самостійно здобувають їх у процесі вирішення проблеми, а діяльність вчителя зводиться до управління процесом вирішення проблемних завдань.

Дитячій пошуковій і дослідницькій діяльності у навчально-виховному процесі відводиться значна роль у сучасних шкільних програмах. Крім того, поширеним є евристичний (частково-пошуковий) метод, під час застосування якого учні вирішують проблеми за допомогою вчителя.

Евристичний (частково-пошуковий) метод – це метод, при якому вчитель організовує участь учнів у виконанні окремих кроків розв'язання проблеми.

Роль педагога полягає в конструюванні пізнавального завдання, розчленуванні його на окремі етапи, визначенні тих етапів, які учні

виконуватимуть самостійно, тобто вчитель організовує самостійно-пізнавальну діяльність учнів.

Велике значення для розвитку пізнавального інтересу школярів набувають **методи проблемного навчання**, адже саме вони більшою мірою здатні активізувати учнів на уроці.

Учитель показує шлях дослідження проблеми, розкриваючи її вирішення з початку до кінця. Учні спостерігають, одержуючи приклад вирішення пізнавальних труднощів. Вчитель загострює суперечності між раніше здобутими знаннями і новими фактами, таким чином в учнів виникає потреба в нових знаннях.

Сьогодні існують десятки класифікацій методів навчання. У кожному конкретному випадку вчитель вирішує, який метод буде найефективніший на тому чи іншому уроці. Тільки правильний вибір і застосування методів навчання можуть забезпечити високий рівень знань учнів і сформувати в них потребу в систематичній, свідомій, творчій навчальній праці.

Часто трапляється перевантаження учнів традиційними навчально-розвивальними заходами. Водночас учні, які мають не тільки академічну, а й інші сфери обдарування – **сферу художньої діяльності, рухову сфера тощо** – не мають змоги їх розвивати. А тому слід формувати дві системи розвитку обдарованості: класно-урочну та позакласну. У позакласній діяльності основним рушієм є інтерес. Він визначає спрямування дитини і допомагає їй визначити свої здібності.

Існують різноманітні форми роботи з обдарованими учнями. Найбільше розповсюдження отримали предметні олімпіади, конкурси, вікторини, участь в гуртках, клубах, підготовка і проведення свят, зустрічей тощо. Успіхів на цій ділянці роботи можна досягти лише тоді, коли проведено індивідуальну роботу з найбільш здібними та обдарованими дітьми.

Одним з основних напрямків роботи вчителів є підготовка здібних учнів до участі в різноманітних змаганнях. Особливе місце належить учнівським олімпіадам. Олімпіада – це позакласна форма навчання, яка дає можливість розвивати інтелект, ерудицію, вміння спілкуватись. Переможцями її стають найсильніші, а інші учасники збагачуються новими знаннями і здобувають необхідний досвід. Олімпіади однозначно потрібні дітям як шлях до самовираження та розвитку.

Широкі можливості створення оптимальних умов для виявлення індивідуальних здібностей, знань, умінь, навичок особистості відкриває конкурсна діяльність.

Конкурси – це форми роботи, які стимулюють та активізують діяльність, розвивають творчі можливості та формують конкурентноздатність особистості. Конкурс – це можливість виявити свій талант!

Конкурсні змагання можна організовувати як самостійні заходи на перервах, у групах продовженого дня або як складники інших заходів (вечорів,

спортивних свят, днів здоров'я та ін.). Конкурси можна проводити у класах і між ними. До прикладу: КВК, «Ерудит», «Найрозумніший», «Брейн-ринг», «Що, де, коли?» та ін.

Освітнє поле може розширюватися від школи до міжнародного рівня та надавати учням таке навчальне середовище, у якому б вони почувалися комфортно.

Виховні заходи – особлива форма роботи з обдарованими дітьми. Діти мають можливість реалізувати акторські здібності, безпосередньо беручи участь у виставах, виявити творчі навички, розробляючи сценарії постановок, розвинути схильність до художнього читання й літературної творчості, виявити ерудицію й дослідницькі навички у вікторинах і наукових диспутах. Така робота сприяє підвищенню мотивації обдарованих дітей до співробітництва з педагогами, а також самовдосконалення. Тож для успішної роботи із талановитою дитиною необхідно дати їй можливість виявити себе, повірити у свої сили, отримати задоволення від процесу навчання, не допустити втрати спонтанної активності дитини.

Потенціал обдарованих дітей вимагає постійного розвитку. Здавалося б, процес навчання має відбуватися невимушено, вільно, але в реальному житті для дитини цей процес нерідко перетворюється на важку повинність, малопривабливу роботу.

Тож сьогодні акцент робиться на важливу ідею: слід підходити до освіти, враховуючи інтереси і потреби дитини.

Доцільно навести педагогічну систему В.О.Сухомлинського, яка орієнтується на принцип природовідповідності, а одним із своєрідних аспектів педагогічної системи В.О. Сухомлинського є його «Школа радості».

Моделюючи систему роботи з обдарованими дітьми, доцільно творчо використовувати наступні ідеї В.О.Сухомлинського:

- забезпечення дослідницького характеру розумової праці, розвитку їх допитливості, «вчити бачити, шукати і відкривати причинно-наслідкові зв'язки, відповідь на питання «чому?»»;
- творчий підхід учителя до вибору і оптимального поєднання методів навчання;
- виховання активної позиції учнів щодо здобуття знань;
- доцільність створення окремої програми інтелектуального розвитку обдарованих дітей;
- виховання потреби в самоосвіті, озброєння учнів технологією самоосвітньої роботи;
- індивідуалізація домашніх завдань і їх творчий характер;
- забезпечення широкого застосування знань, виконання учнями творчих робіт тощо.

Досвід роботи Павлиської школи широко представлений в його працях «Павлиська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Нагородження

громадянина», «Сто порад учителям», «Розмова з молодим директором школи».

Висновок

Єдиних рекомендацій щодо навчання обдарованих дітей не існує й не може існувати, адже кожна дитина – унікальна особистість зі своїми перевагами і недоліками. Тому головним є пошук ключа – індивідуального підходу до кожного учня, зокрема, учня обдарованого, з вираженою індивідуальністю, незалежністю. З такими дітьми, з одного боку, працювати легше, бо вони мають високі розумові здібності, а з іншого – важче, бо ці діти «знають собі ціну», потребують багато уваги, особливого ставлення. До того ж, робота з ними вимагає значних професійних і педагогічних знань від учителя.